

Tungufoss

Mosfellsbær

Stjórnunar- og verndaráætlun 2020-2029

september 2020

Heiti skýrslu: Stjórnunar- og verndaráætlun Tungufoss

Útgáfunúmer: UST-2020-11

Mánuður, ár: september, 2020

Unnið af: Hildur Hafbergsdóttir

Útgefandi: Umhverfisstofnun

Forsíðumynd: heimasíða Umhverfisstofnunar

Aðrar myndir: Hildur Hafbergsdóttir

Suðurlandsbraut 24

108 Reykjavík

Sími: 591 2000

Netfang: ust@ust.is

Veffang: www.ust.is

Efnisyfirlit

1. INNGANGUR	6
1.1. Samráð	6
1.2. Eignarhald og umsjón	7
1.3. Lagalegur og stjórnsýslulegur rammi	7
1.4. Verndargildi og verndarflokkur	7
2. LÝSING Á SVÆÐINU	9
2.1. Mörk svæðisins.....	9
2.1.1. Aðkomuleiðir	9
2.2. Náttúruminjar	9
2.2.1. Lífríki.....	9
2.2.2. Vatnshlot	9
2.3. Menningarminjar	10
2.4. Landnotkun	11
2.4.1. Ferðaþjónusta og útivist.....	11
2.5. Helstu ógnir.....	11
2.6. Umsjón	11
2.7. Innviðir og mannvirki	11
2.7.1. Aðgengi	11
2.7.2. Skilti	11
2.8. Fræðsla og kynning	11
2.9. Rannsóknir og vöktun	11
3. MARKMIÐ, STEFNA OG LEIÐIR.....	12
3.1. Ástandsmat.....	12
3.2. Náttúruminjar	12
3.2.1. Lífríki.....	12
3.3. Menningarminjar	12
3.4. Landnotkun	12
3.4.1. Ferðaþjónusta og útivist.....	12
3.5. Umsjón	13
3.6. Innviðir.....	13
3.6.1. Stígar og gönguleiðir	13
3.6.2. Skilti.....	13
3.6.3. Úrgangur	13
3.7. Fræðsla og kynning	13
3.8. Rannsóknir og vöktun	14
4. SÉRSTAKAR REGLUR UM UMFERÐ OG DVÖL	15
HEIMILDIR	16

VIÐAUKI I	17
VIÐAUKI II.....	19
VIÐAUKI III.....	20

Leiðarljós

Leiðarljós áætlunar þessarar er að vernda Tungufoss og nánasta umhverfi hans en mikilvægt er að vernda svæðið til að tryggja útivistarsvæði með hátt fræðslugildi í nálægð við byggð.

---

1. Inngangur

Tungufoss ásamt nánasta umhverfi hans var friðlýst sem náttúruvætti árið 2013 með auglýsingu í Stjórnartíðindum [nr. 462/2013](#). Bæjarstjórn Mosfellsbæjar lagði til friðlýsinguna í tilefni 25 ára kaupstaðarafmælis Mosfellsbæjar. Tungufoss er fallegur foss neðarlega í Köldukvísl í Mosfellsbæ á móts við Leirvogstungu og dregur fossinn nafn sitt af bæjarnafninu. Við Tungufoss má sjá leifar af heimarafstöð sem var reist árið 1930 af bóndanum í Leirvogstungu og bræðrum hans og framleiddi stöðin rafmagn fyrir bæinn fram til ársins 1958. Tveir fallegir hylir eru neðan við Tungufoss: Keríð, sem er beint fyrir neðan fossinn og Klapparhylur litlu neðar. Nærsvæði fossins er vinsælt til útivistar en hið friðlýsta svæði er 1,4 hektarar að stærð.

Markmiðið með friðlýsingu Tungufoss sem náttúruvættis er að vernda fossinn sjálfan sem og menningarminjar innan náttúruvættisins. Svæðið hefur mikið útivistargildi enda fjölsótt bæði af bæjarbúum og öðrum gestum og mikilvægt að treysta útivistar- og fræðslugildi þess.

Vinna við gerð stjórnunar- og verndaráætlunar Tungufoss hófst í janúar 2020. Áætlunin er unnin af samstarfshópi sem skipaður var vegna gerðar hennar og er sett í samræmi við 81. gr. laga um náttúruvernd [nr. 60/2013](#). Stjórnunar- og verndaráætluninni er ætlað að vera stefnumótandi skjal sem lýsir framtíðarsýn og þeim grundvallarsjónarmiðum sem höfð eru til hliðsjónar um hvernig viðhalda og auka eigi verndargildi svæðisins. Áætlunin er unnin í samstarfi við Mosfellsbæ.

Samstarfshópin skipuðu:

- Aron Geir Eggertsson, fulltrúi Umhverfisstofnunar
- Hildur Hafbergsdóttir, fulltrúi Umhverfisstofnunar
- René Biasone, fulltrúi Umhverfisstofnunar
- Tómas G. Gíslason, umhverfisstjóri Mosfellsbæjar
- Bjartur Steingrímsson, formaður umhverfisnefndar Mosfellsbæjar
- Michele Rebora, nefndarmaður í umhverfisnefnd Mosfellsbæjar

Stjórnunar- og verndaráætlunin gildir til ársins 2029 og er skipt í fjóra kafla. Fyrstu tveir innihalda bakgrunnsupplýsingar um Tungufoss, í þriðja kafla er að finna stefnumótun og markmið fyrir svæðið og í fjórða kafla eru settar fram þær sérreglur sem gilda um náttúruvættið samkvæmt áætlun þessari. Meðfylgjandi stjórnunar- og verndaráætluninni er [aðgerðaáætlun](#) sem gildir til þriggja ára. Aðgerðaáætlunin er uppfærð árlega í samræmi við þriggja ára verkefnaáætlun Landsáætlunar um uppbyggingu innviða (Landsáætlun). Að þremur árum liðnum skal meta árangur verndarráðstafana og endurskoða og uppfæra aðgerðaáætlun.

1.1. Samráð

Í samræmi við 3. mgr. 81. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd var haft samráð við fagstofnanir og aðila sem hagsmuna hafa að gæta á svæðinu. Við upphaf vinnunnar var sent bréf til fagstofnana og hagsmunaaðila þar sem tilkynnt var að vinna við gerð stjórnunar- og

verndaráætlunar fyrir náttúruvættið væri að hefjast. Þessum aðilum var einnig sent bréf í upphafi kynningarferlis þar sem upplýst var um kynningartíma og hvar tillögu að áætluninni væri að finna.

Lista yfir samráðsaðila er að finna í [viðauka III](#).

1.2. Eignarhald og umsjón

Tungufoss er í landi Mosfellsbæjar. Umsjón og rekstur friðlandsins er í höndum sveitarfélagsins samkvæmt samningi Umhverfisstofnunar og Mosfellsbæjar sem staðfestur var af umhverfisráðherra í apríl 2013.

1.3. Lagalegur og stjórnsýslulegur rammi

Tungufoss og hans næsta nágrenni var friðlýst árið 2013 sem náttúruvætti skv. auglýsingu nr. 462/2013. Auglýsinguna má finna í [viðauka I](#).

Mosfellsbær er með skipulagsvald á svæðinu. Mannvirkjagerð, jarðrask og aðrar breytingar á landi innan marka náttúruvættisins eru óheimilar nema með leyfi Umhverfisstofnunar og Mosfellsbæjar og að teknu tilliti til ákvæða laga nr. 160/2010 um mannvirki og skipulagslaga nr. 123/2010. Framkvæmdir skulu vera í samræmi við gildandi skipulagsáætlun og verndar- og stjórnunaráætlun.

Í gildi er aðalskipulag Mosfellsbæjar 2011-2030 sem var staðfest af Skipulagsstofnun árið 2013. Ekki var búið að friðlýsa Tungufoss á þeim tíma sem aðalskipulagið kom út en tekið er fram í skipulaginu að vinna við friðlýsingu Tungufoss væri hafin. Svæðið er ekki deiliskipulagt.

Svæðið er hverfisverndað en það svæði er um 100 m breitt belti beggja vegna Köldukvíslar þar sem hún rennur frá upptökum sínum austan Grímannsfells um Mosfellsdal. Þar sem Kaldakvísl fellur til sjávar neðan Vesturlandsvegur sunnan Leirvogstungu er hverfisverndarsvæðið sunnan árinna 100 m. Þar sem núverandi byggð eða fyrirliggjandi deiliskipulag er nær ánni tekur hverfisverndarsvæðið mið af því.

Samkvæmt lögum um stjórn vatnamála nr. 36/2011 skal allt vatn vera í mjög góðu eða góðu vistfræðilegu ástandi. Innan friðlýsta svæðisins rennur straumvatnið Kaldakvísl 1, sem hefur vatnshlotanúmerið 104-916-R. Til að meta vistfræðilegt ástand vatns er stuðst við ákveðna gæðapætti. Vatnaáætlun mun taka gildi árið 2022.

Vatnshlot eru afmarkaðar stjórnsýslueiningar sem fá tiltekin raðnúmer undir stjórn vatnamála.

1.4. Verndargildi og verndarflokkur

Markmiðið með friðlýsingu Tungufoss sem náttúruvættis er að vernda fossinn sjálfan sem og menningarminjar innan náttúruvættisins. Svæðið hefur mikið útivistargildi enda fjölsótt bæði af bæjarbúum og öðrum gestum og mikilvægt að treysta útivistar- og fræðslugildi þess. Til að stuðla að vernd jarðfræðilegrar fjölbreytni landsins og fjölbreytni landslags skal stefnt að því skv. c-lið, 3. gr. náttúruverndarlaga 60/2013 að vernda vatnsfarvegi, fossa og stöðuvötn svo sem kostur er.

Náttúruvætti eru einstakar náttúrumyndanir sem ástæða þykir til að varðveita sökum fræðilegs gildis, fegurðar eða sérkenna. Þetta geta verið t.d. verið fossar, eldstöðvar, hellar og drangar, svo og fundarstaðir steingervinga, sjaldgæfra steinda, bergtegunda og berggerða, eða lífræn fyrirbæri sem eru einstök og skera sig úr umhverfinu. Friðlýsingin skal jafnframt ná til svæðis kringum náttúrumyndanirnar svo sem nauðsynlegt er til þess að þær fái notið sín.

Samkvæmt aðferðafræði alþjóðlegu [náttúruverndarsamtakanna IUCN](#), um flokkun friðlýstra svæða þá flokkast Tungufoss í flokk III.

2. Lýsing á svæðinu

2.1. Mörk svæðisins

Mörk svæðisins liggja frá upphafspunkti sem er um 100 metra ofan við göngubrú yfir Köldukvísl. Markalínan liggur um 200 metra í norðausturátt meðfram Köldukvísl að vestanverðu en um 50 metra ofan við Tungufoss liggur hún þvert yfir Köldukvísl og í brún klettabeltis austan við ána. Línan fylgir brúninni u.þ.b. 250 metra niður með áni að horni sem er um 100 metra frá áðurnefndri göngubrú. Þaðan liggja mörkin yfir Kvöldukvísl í upphafspunkt. Mörk svæðisins eru nánar skilgreind í hnitatöflu sem finna má í friðlýsingarskilmálum í [viðauka I](#) ásamt á korti sem vinna má í [viðauka II](#).

2.1.1. Aðkomuleiðir

Gengið er inn á svæðið að ofanverðu frá reiðstíg sem liggur meðfram svæðinu en einnig er hægt að koma gangandi út frá göngustíg sem liggur neðan við svæðið. Engir skilgreindir stígar eru þó innan svæðisins.

2.2. Náttúruminjar

2.2.1. Lífríki

Á svæðinu í kringum Tungufoss er til dæmis að finna graslendi, mólendi, mela og sandlendi ásamt alaskalúpínu. Skógrækt er á nálægum svæðum en engin innan friðlýsta svæðisins.¹

Árið 1986 var gerð lausleg könnun á fiskstofnum Köldukvíslar bæði fyrir ofan og neðan Tungufoss af Sigurði Guðjónsson. Fyrir neðan Tungufoss var bæði lax og urriði en fyrir ofan Tungufoss var staðbundinn urriði ríkjandi þar sem Tungufoss er ófiskgengur. Fiskgengur hluti Köldukvíslar nær frá Tungufossi neðan við Vesturlandsveg og niður að ós.²

Fyrir ofan Tungufoss er rúmlega 11 km langt svæði sem ekki hefur verið skoðað. Ef Tungufoss og klappir ofan hans væru færar laxi sköpuðust líklega skilyrði fyrir mun stærri laxastofn sem væntanlega mætti nýta til stangveiði.³

2.2.2. Vatnshlot

Samkvæmt lögum um stjórn vatnamála skulu vatnshlot vera í mjög góðu eða góðu vistfræðilegu ástandi. Með vistfræðilegu ástandi er átt við tegundasamsetningu og fjölda þeirra lífvera sem eru til staðar í vatnshlotum. Þær lífverur sem eru m.a. notaðar til að meta ástand vatns eru hryggleysingjar, svifþörungur, vatnagróður og fiskar. Breytingar í tegundasamsetningu og fjölda þessara lífveruhópa eru bornir saman við það sem búist er við í vatni sem er við náttúrulegar og ómengaðar aðstæður. Jafnframt skulu öll vatnshlot vera í

---

¹ Náttúrufræðistofnun Íslands, 2018

² Friðþjófur Árnason, 2006

³ Friðþjófur Árnason, 2006

góðu efnafræðilegu ástandi, en þar er átt við styrk ýmiskonar mengunarefna. Ef vatnshlot nær ekki umhverfismarkmiðum sínum um mjög gott eða gott vistfræðilegt ástand vegna þess að lífríki þess er utan þeirra viðmiðunarmarka sem sett eru í vatnaáætlun, þá þarf að fara í aðgerðir til að ná betra ástandi. Komi til þess að Kaldakvísl 1 verði metin í hættu á að ná ekki umhverfismarkmiðum sínum, verður farið í vöktun í samræmi við lög um stjórn vatnamála og viðeigandi aðgerðir settar fram í aðgerðaráætlun samkvæmt lögnum. Sú vöktunaráætlun verður þá sett sem viðhengi við stjórnunar- og verndaráætlun þessa.

2.3. Menningarminjar

Við Tungufoss má sjá leifar af heimarafstöð sem var reist árið 1930 af bóndanum í Leirvogstungu og bræðrum hans og framleiddi stöðin rafmagn fyrir bæinn fram til ársins 1958.⁴ Rafstöðin er lítil og steinsteypt, um 2x5 m að þvermáli. Stíflan er steinsteypt og hefur upphaflega verið um 2 m á hæð en hefur nú að mestu leyti verið tekin niður.⁵

Í örnefnalýsingu segir: „Við Tungufoss norðanverðan er Hjallberg. Þar var þjóðvegurinn áður fyrr um túnið og að vaðinu. Nú skulum við halda um stund niður ána. Klapparhylur er rétt fyrir neðan fossinn. Beggja vegna við hann heita Klappir. Þá er Krókhylur, neðan hans gamalt Vað, og neðan þess er Bakkahylur.“⁶

⁴ Álafoss og Tungufoss í Mosfellsbæ friðlýstir, 2013

⁵ Agnes Stefánsdóttir o.fl., 2006

⁶ Agnes Stefánsdóttir o.fl., 2006

2.4. Landnotkun

Eina landnotkun svæðisins er útivist.

2.4.1. Ferðaþjónusta og útivist

Svæðið er notað til margskonar útivistar. Vinsæl reiðleið liggur meðfram svæðinu en einnig fer fólk gangandi að svæðinu. Á góðum sumardögum þykir auk þess vinsælt að hoppa ofan í fossinn.

2.5. Helstu ógnir

Engir skilgreindir stígar eru á svæðinu og hafa því villustígar myndast sem hefur orsakað traðk ásamt gróður- og jarðvegseyðingu á svæðinu.

2.6. Umsjón

Umsjón og rekstur friðlandsins er í höndum sveitarfélagsins samkvæmt samningi Umhverfisstofnunar og Mosfellsbæjar sem staðfestur var af umhverfisráðherra í apríl 2013. Landvörður starfandi hjá Umhverfisstofnun sinnir reglubundnu eftirliti.

2.7. Innviðir og mannvirki

Engin mannvirki eru innan náttúruvættisins.

2.7.1. Aðgengi

Ekki er aðgengi fyrir alla að svæðinu. Til að komast inn á svæðið þarf að ganga út fyrir merкта stíga og eftir slóðum og/eða graslendi.

2.7.2. Skilti

Fræðsluskilti um menningarminjar á svæðinu er staðsett innan náttúruvættis og er í umsjón Umhverfisstofnunar.

2.8. Fræðsla og kynning

Skv. umsjónarsamning skulu Umhverfisstofnun og Mosfellsbær hafa samstarf um gerð fræðsluefnis um náttúruvættið svo sem bæklinga og skilta. Upplýsingar eru að finna á heimasíðu Umhverfisstofnunar og fræðsluskilti er á svæðinu.

2.9. Rannsóknir og vöktun

Engin skipulögð vöktun er á svæðinu en Mosfellsbær sér um daglega umsjón og rekstur náttúruvættisins. Dagleg umsjón felur t.d í sér að sveitarfélagið sjái um að svæðið líti vel út, fjarlægji rusl, hafi eftirlit með því að verndargildi svæðisins rýrni ekki, bregðast við raski o.s.frv. Málefnum sem upp kunna að koma og kalla á sérstakar ráðstafanir eða stjórnvaldsákvæðanir ber að vísa til Umhverfisstofnunar.

3. Markmið, stefna og leiðir

Markmiðið með friðlýsingu Tungufoss sem náttúruvættis er að vernda fossinn sjálfan sem og menningarminjar innan svæðisins. Svæðið hefur mikið útivistargildi enda fjölsótt bæði af bæjarbúum og öðrum gestum og mikilvægt að treysta útivistar- og fræðslugildi þess. Í þessum kafla verður leitast við að skilgreina markmið, útskýra framtíðarstefnu svæðisins og kortleggja aðgerðir sem framkvæma þarf á næstu árum. Aðgerðirnar eru áætlaðar með fyrirvara um að fjármagn til framkvæmda fái stöðugt sanni.

3.1. Ástandsmat

Umhverfisstofnun stefnir að því að árlega verði unnið ástandsmat fyrir náttúruvættið.

- ✓ Ástandsmat unnið árlega af Umhverfisstofnun.

3.2. Náttúruminjar

Vernda skal ásýnd svæðisins, lífríki og gróðurfar og gera skal nauðsynlegar ráðstafanir til að viðhalda verndargildi svæðisins. Vernda skal náttúrulegan farveg Köldukvíslar. Gæta skal þess að vistfræðilegt ástand vatnshlota sé í mjög góðu eða góðu ástandi sbr. lög um stjórn vatnamála nr. 36/2011. Ef ástand vatnshlota rýrnar skal fara í aðgerðir til að ná góðu ástandi. Komi til þess, verður farið í aðgerðir í samræmi við lög um stjórn vatnamála og aðgerðir settar fram í aðgerðaráætlun. Sú aðgerðaráætlun verður þá sett sem viðhengi við stjórnunar- og verndaráætlun þessa.

3.2.1. Lífríki

Stefnt skal að verndun náttúrulegs gróðurs á svæðinu og bregðast við dreifingu framandi tegunda. Uppræta og hefta skal útbreiðslu lúpínu og annara ágenga tegunda innan náttúruvættisins, eins og kostur er.

Aðgerðir:

- ✓ Halda skal lúpínu og öðrum ágengum tegundum í skefjum.

3.3. Menningarminjar

Stefnt skal að því að varðveita menningarminjar á svæðinu, en um vernd menningarminja fer samkvæmt lögum nr. 80/2012 um menningarminjar.

3.4. Landnotkun

Öll landnotkun innan náttúruvættisins og á áhrifasvæði þess skal vera í samræmi við markmið um verndun Tungufoss, aðalskipulag og stjórnunar- og verndaráætlun. Sjálfbærni skal höfð að leiðarljósi.

3.4.1. Ferðaþjónusta og útivist

Stefnt skal að því að styðja við útivist á svæðinu og hvetja fólk til að nýta svæðið að gefnum þeim reglum sem gilda. Tjöldun og næturdvöl er óheimil innan náttúruvættisins, sbr. [reglu](#)

[nr. 1 í kafla 4.](#) Einnig er óheimilt að kveikja eld innan náttúruvættisins sbr. [reglu nr. 2 í kafla 4.](#)

3.5. Umsjón

Umsjón og rekstur friðlandsins er í höndum sveitarfélagsins samkvæmt samningi Umhverfisstofnunar og Mosfellsbæjar sem staðfestur var af umhverfisráðherra í apríl 2013. Samningurinn var gerður í samræmi við 30. gr. laga um náttúruvernd, nr. 44/1999. Endurnýja þarf umsjónarsamning í samræmi við núverandi náttúruverndarlög nr. 60/2013.

- ✓ Umsjónarsamningur endurnýjaður

3.6. Innviðir

Til að koma í veg fyrir gróðurskemmdir af völdum hesta eru þeir ekki leyfðir innan náttúruvættisins, sbr. [reglu nr. 3 í kafla 4.](#) Göngustígar og slóðar á svæðinu eru ekki til þess fallnir að geta tekið á móti umferð reiðhjóla. Til að koma í veg fyrir rask á svæðinu sem og tryggja öryggi gesta er óheimilt að hjóla utan reiðhjólastíga sem kunna að vera skilgreindir, heimilt er þó að leiða reiðhjól um gönguleiðir svæðisins, sbr. [reglu nr. 4 í kafla 4.](#)

3.6.1. Stígar og gönguleiðir

Göngustígar skulu vera vel merktir og öruggir svo gestir svæðisins gangi ekki utan þeirra. Koma skal í veg fyrir frekara jarðvegsrof og gróðurskemmdir með stígagerð á svæðinu. Gestir svæðisins skulu fylgja gönguleiðum og virða lokanir og merkingar sem þar kunna að vera. Stefnt skal að því að bæta skipulag stíga innan náttúruvættisins til að stýra umferð gesta betur um svæðið.

Aðgerðir:

- ✓ Lagning göngustígs og þrepa frá fræðsluskilti niður að ánni.

3.6.2. Skilti

Upplýsinga- og fræðsluskiltum skal vera vel við haldið og þau aðgengileg almenningi.

Aðgerðir:

- ✓ Skilti á svæðinu verði uppfært og endurnýjað.

3.6.3. Úrgangur

Ekki er gert ráð fyrir því að tekið verði á móti úrgangi innan friðlandsins og skal fólk taka allan úrgang með sér út af svæðinu.

3.7. Fræðsla og kynning

Upplýsinga- og fræðsluefni um náttúru- og menningarminjar verndarsvæðisins skal vera aðgengilegt almenningi og öllum þeim sem fara um svæðið ásamt þeim umgengisreglum sem gilda á svæðinu. Upplýsingar skulu settar fram á auðskilinn hátt og stuðla að því að gestir

læri að meta, skilja og tengjast náttúru- og menningarminjum svæðisins sem verið er að vernda.

3.8. Rannsóknir og vöktun

Samkvæmt 74. gr laga um náttúruvernd ber Náttúrufræðistofnun Íslands ábyrgð á vöktun lykilþátta íslenskrar náttúru að því marki sem hún er ekki falin öðrum stofnunum. Stofnunin á að vinna heildstæða áætlun um vöktun og skipuleggja framkvæmd hennar. Jafnframt á Náttúrufræðistofnun að vinna vöktunaráætlun fyrir friðlýst svæði í samráði við Umhverfisstofnun sem skal vera hluti stjórnunar- og verndaráætlunar viðkomandi svæðis. Árið 2019 hófst samvinna Náttúrufræðistofnunar, Umhverfisstofnunar, Þjóðgarða og náttúrustofa um gerð vöktunaráætlana fyrir náttúruverndarsvæði, þ.m.t. friðlýst svæði, og er hún unninn samhliða vinnu Náttúrufræðistofnunar við gerð heildstæðrar vöktunaráætlunar fyrir lykilþætti íslenskrar náttúru. Vöktunaráætlun fyrir náttúruverndarsvæði mun fela í sér forgangsröðun svæða og áherslur í vöktun á hverju svæði fyrir sig. Ekki er búið að vinna vöktunaráætlun fyrir Tungufoss en þegar því er lokið mun hún verða viðauki við stjórnunar- og verndaráætlun.

Umhverfisstofnun hefur það hlutverk að vinna áætlun um vöktun á ástandi yfirborðsvatns og grunnvatns á landsvísu og stendur sú vinna yfir. Mikilvægur tilgangur með vöktunaráætlun er að fá heildarsýn á ástand vatnshlota, svo hægt sé að gera aðgerðaáætlun um úrbætur í þeim tilfellum þar sem vatnshlot nær ekki góðri ástandsflokkun eða til þess að vinna gegn því að ástandi vatnshlota hraki. Vöktunaráætlunina skal endurskoða reglulega og eigi sjaldnar en á sex ára fresti. Vöktunaráætlun skal taka til viðeigandi vistfræðilegra, vatnsformfræðilegra og eðlisefnafræðilegra gæðapátta auk efnafræðilegra þátta sem og til vöktunar á magnstöðu grunnvatns. Kaldakvísl 1 er ekki í vöktunaráætlun undir stjórn vatnamála í fyrsta vatnahring vatnaáætlunar þar sem hún var ekki metin í hættu á að ná ekki umhverfismarkmiðum samkvæmt álagsgreiningu vatnshlota. Komi til þess að hún verður endurmetin í hættu, þá verður vöktunaráætlun endurskoðuð samkvæmt því.

4. Sérstakar reglur um umferð og dvöl

Sérstakar reglur um umferð manna og dvöl við Tungufoss sem settar eru í samræmi við ákvæði 2. mgr. 81. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd eru eftirfarandi:

1. Tjöldun og næturdvöl er óheimil innan náttúruvættisins, sbr. [kafla 3.4.1.](#)
2. Óheimilt er að kveikja eld innan náttúruvættisins, sbr. [kafla 3.4.1.](#)
3. Hestar eru ekki heimilir innan náttúruvættisins nema á reiðstígum sem kunna vera skilgreindir, sbr. [kafla 3.6.](#)
4. Reiðhjól eru óheimil utan reiðhjólástíga sem kunna að vera skilgreindir. Heimilt er að leiða reiðhjól um gönguleiðir svæðisins, sbr. [kafla 3.6.](#)

Heimildir

Agnes Stefánsdóttir, Rúna K. Tetzschner, Guðmundur Ólafsson, Ágúst Ó. Georgsson, Kristinn Magnússon og Bjarni F. Einarsson (2006). *Skráning fornleifa í Mosfellsbæ*. Þjóðminjasafn Íslands.

Álafoss og Tungufoss í Mosfellsbæ friðlýstir (2013). sótt 12. febrúar 2020, af <https://www.stjornarradid.is/efst-a-baugi/frettir/stok-frett/2013/04/26/Alafossog-Tungufoss-i-Mosfellsbae-fridlystir/>

Friðþjófur Árnason (2006). *Fiskistofnar og kortlagning búsvæða þeirra í Köldukvísl og Varmá 2006*. VEIÐIMÁLASTOFNUN.

Náttúrufræðistofnun Íslands (2018). Vistgerðarkort. Sótt 21. febrúar 2020, af <http://vistgerdakort.ni.is/>

Viðauki I

Nr. 462

25. apríl 2013

AUGLÝSING

um náttúruvættið Tungufoss í Köldukvísl í Mosfellsbæ.

1. gr.

Um friðlýsingu.

Umhverfisráðherra hefur að tillögu sveitarfélagsins Mosfellsbæjar og að fengnu álitum Umhverfisstofnunar og Náttúrufræðistofnunar Íslands ákveðið að friðlýsa Tungufoss og nánasta umhverfi hans. Landsvæðið er friðlýst sem náttúruvætti, skv. 2. tölul. 1. mgr. 53. gr. laga um náttúruvernd, nr. 44/1999.

Tungufoss er fallegur foss neðarlega í Köldukvísl í Mosfellsbæ, á mótum við Leirvogstungu og dregur fossinn nafn sitt af bæjarnafninu. Við Tungufoss má sjá leifar af heimarafstöð sem var reist árið 1930 af bóndanum í Leirvogstungu og bræðrum hans og framleiddi stöðin rafmagn fyrir bæinn fram til ársins 1958. Tveir fallegir hylir eru neðan við Tungufoss: Keríð, sem er beint fyrir neðan fossinn, og Klapparhylur litlu neðar. Nærsvæði fossins er vinsælt til útivistar en hið friðlýsta svæði er 1,4 hektarar að stærð.

2. gr.

Markmið friðlýsingarinnar.

Markmiðið með friðlýsingu Tungufoss sem náttúruvættis er að vernda fossinn sjálfan sem og menningarminjar innan þess. Svæðið hefur mikið útivistargildi enda fjölsótt bæði af bæjarbúum og öðrum gestum og mikilvægt að treysta útivistar- og fræðslugildi þess.

3. gr.

Mörk náttúruvættisins.

Mörk svæðisins liggja frá upphafspunkti sem er um 100 metra ofan við göngubrú yfir Köldukvísl. Markalínan liggur í um 200 metra í norðausturátt meðfram Köldukvísl að vestanverðu, en um 50 metra ofan við Tungufoss liggur hún þvert yfir Köldukvísl og í brún klettabeltis austan við ána. Línan fylgir brúninni u.þ.b. 250 metra niður með ánni að horni sem er um 100 metra frá ádurnefndri göngubrú. Þaðan liggja mörkin þvert yfir Köldukvísl í upphafspunkt.

Mörk svæðisins eru nánar skilgreind í hnitátöflu (ISN93) og á meðfylgjandi upprætti í fylgiskjali.

Nr.	X	Y
101	369610,278	411126,472
102	369632,804	411089,479
103	369683,245	411116,727
104	369707,300	411135,339
105	369716,606	411147,630
106	369718,362	411160,974
107	369725,210	411172,036
108	369734,516	411181,517
109	369742,944	411201,939
110	369735,311	411236,625
111	369749,777	411252,745
112	369754,944	411282,505
113	369714,851	411297,612
114	369684,264	411253,985

4. gr.

Verndun gróðurs og landslags.

Óheimilt er að spilla jarðmyndunum og gróðri innan náttúruvættisins. Ræktun og dreifing framandi plöntutegunda er óheimil innan marka þess, í samræmi við reglugerð um innflutning,

Nr. 462

25. apríl 2013

ræktun og dreifingu erlendra plöntutegunda nr. 583/2000. Umsjónaraðila, í samráði við Umhverfisstofnun, er heimilt að uppræta framandi tegundir svo sem alaskalúpínu (*Lupinus nootkatensis*), skógarkerfil (*Anthriscus sylvestris*) og spánarkerfil (*Myrrhis odorata*).

5. gr.

Veiði og notkun skotvopna.

Notkun skotvopna er bönnuð innan marka náttúruvættisins.

Landeigendum og öðrum réttihöfum er heimil stangveiði í ánni eins og verið hefur í samræmi við ákvæði laga nr. 61/2006 um lax- og silungsvæði.

6. gr.

Umferð og umgengi um náttúruvættið.

Almenningi er heimil för um náttúruvættið en fylgja skal merktum stigum og leiðum í samræmi við fyrirmæli hverju sinni. Öllum er skylt að ganga vel og snyrtilega um svæðið. Óheimil er að urða eða henda rusli og úrgangi innan náttúruvættisins.

Umferð vélknúinna farartækja og lausaganga hunda er óheimil innan marka þess.

7. gr.

Umsjón með náttúruvættinu.

Umsjón og rekstur náttúruvættisins skal vera í höndum Mosfellsbæjar samkvæmt sérstökum samningi milli sveitarfélagsins og Umhverfisstofnunar sem umhverfisráðherra staðfestir.

Í samningnum skal meðal annars kveðið á um réttindi og skyldur samningsaðila, reglulegt eftirlit og fræðslu.

8. gr.

Verndar- og stjórnunaráætlun.

Umhverfisstofnun skal sjá um gerð verndar- og stjórnunaráætlunar fyrir náttúruvættið Tungufoss í Köldukvísl í samráði við Mosfellsbæ, sbr. d-lið 2. mgr. 6. gr. laga um náttúruvernd, nr. 44/1999.

Í verndar- og stjórnunaráætluninni skal fjallað um nauðsynlegar verndaraðgerðir, landvörslu og landnýtingu, s.s. aðgengi ferðamanna að svæðinu, stigagerð og uppbyggingu þjónustumannvirkja.

9. gr.

Landnotkun og mannvirkjagerð.

Mannvirkjagerð, jarðrask og aðrar breytingar á landi innan marka náttúruvættisins eru óheimil, nema með leyfi Umhverfisstofnunar og Mosfellsbæjar og að teknu tilliti til ákvæða laga nr. 160/2010 um mannvirki og skipulagslaga nr. 123/2010. Framkvæmdir skulu vera í samræmi við gildandi skipulagsáætlun og verndar- og stjórnunaráætlun.

10. gr.

Refsiákvæði.

Brot gegn friðlýsingu þessari varðar sektum eða fangelsi allt að tveimur árum, sbr. 75. og 76. gr. laga um náttúruvernd, nr. 44/1999.

11. gr.

Gildistaka.

Friðlýsingin öðlast þegar gildi.

Umhverfis- og auðlindaráðuneytinu, 25. apríl 2013.

Svandís Svavarsdóttir.

Guðríður Þorvarðardóttir.

Viðauki II

 UMHVERFISSTOFNUN http://www.ust.is	Náttúruvættið Tungufoss	 Mörk friðlýsingar		Flatamál: 14237 m ²
				Kortavörpun: Lambert keliuvörpun
				Hnattstaða: ISN93
				Kortagerð: Guðni Hannesson LMI
				Dags: 23-04-2013
				Loftmynd: Samsýn
				© Landmælingar Íslands

Viðauki III

Samráðsaðilar

Við gerð stjórnunar- og verndaráætlunar var haft samráð við landeigendur, sérfræðinga og stofnanir eftir því sem tilefni var til.

Eftirtaldar stofnanir og félagasamtök fengu einnig sent bréf vegna vinnu við stjórnunar- og verndaráætlunina:

- ~ Umhverfis- og auðlindaráðuneyti
- ~ Náttúrufræðistofnun Íslands
- ~ Minjastofnun Íslands
- ~ Skipulagsstofnun
- ~ Samgöngustofa
- ~ Landgræðslan
- ~ Vegagerðin
- ~ Landvernd
- ~ Náttúruverndarsamtök Íslands
- ~ Náttúrustofa Suðvesturlands
- ~ Náttúrufræðistofa Kópavogs
- ~ Hestamannafélagið Hörður
- ~ Ferðamálastofa
- ~ Fiskistofa
- ~ Hafrannsóknastofnun
- ~ Íbúasamtök Leirvogstungu
- ~ Landssamband hjólreiðamanna
- ~ Heilbrigðiseftirlit Kjósarsvæðis

F.h. Umhverfisstofnunar 28. september 2020

Elin Björg Ragnarsdóttir, sviðsstjóri

Hildur Hafbergsdóttir, sérfræðingur

Staðfesting umhverfis- og auðlindaráðherra

